

dosvid ta problemi stanovlenya v Ukraine [Venture capital: foreign experience and problems of formation in Ukraine]. Kyiv, 2000.

4. Filyppova, S.V., Saadzhan, V.A. Klassifikatsiya yslovii predostavlenia venchyrnogo kapitala dla innovtsionnoy deytelnosti predpriyatiy [Classification terms provision of venture capital companies for work innovation business project]. Ekonomika: realy chasy, no. 2 (2013): 163–170.

5. Startup-incubatory i biznes-akseleratory v Ukraine: chto I gde iskat [Start-up incubators and business accelerators in Ukraine: what and where to look]. Prostobiz. – Rejim dostupu: [http://www.prostobiz.ua/biznes/razvitie\\_biznesa/stati/startup\\_incubatory\\_i\\_biznes\\_akseleratory\\_v\\_ukraine](http://www.prostobiz.ua/biznes/razvitie_biznesa/stati/startup_incubatory_i_biznes_akseleratory_v_ukraine)

6. Top-100 prodyktovih IT i internet kompaniy Ukrainy [Top 100 IT-product and Internet companies in Ukraine]: Inventure – Rejim dostupu: [http://inventure.com.ua/news/ukraine/top\\_5\\_sdelok\\_na\\_startap\\_rynke\\_ukrainy\\_za\\_2014\\_god](http://inventure.com.ua/news/ukraine/top_5_sdelok_na_startap_rynke_ukrainy_za_2014_god)

7. Kraevskiy, I.S. Evolyucia venchyrnogo finansirovaniya v Rossii [Evolution of venture financing in Russia]. Ekonomika, predprinimatelstvo i pravo, no 2 (2011): 17–24.

8. Zakon Ukraini Pro instytyti spilnogo investuvania, no. 5080-VI, 5.07.2012 r. [Law of Ukraine about joint investment institutions]: – Rejim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5080-17/page>

9. Dudchik, O.Y. Osoblivosti venchyrnogo biznesy v Ukraine [The features of venture business in Ukraine] . no. 4 (2014): 17-24.

***Рецензент:** Александров І.О., д.е.н., професор, Одеський національний політехнічний університет*

*16.12.2014.*

УДК 658.152

*Літвінов Олександр, Анохіна Катерина*

## **МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВІДТВОРЕННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ**

Статтю присвячено проблематиці відтворення нематеріальних ресурсів і моральному зносу зокрема, що є результатом науково-

технічного прогресу. В статті наведено результати дослідження моделей простого, розширеного та звуженого відтворення нематеріальних ресурсів, а також процесу їх морального зносу на підприємстві. Встановлено умови, за яких можливе відтворення нематеріальних ресурсів. Обґрунтовано необхідність здійснення підприємствами певних заходів щодо їх відтворення, в якості умови забезпечення майбутніх позитивних результатів діяльності. Також обумовлено необхідність відстеження обсягу зносу нематеріальних ресурсів. Методичні розробки, що представлено у статті допоможуть підприємству, у рамках основного процесу управління, оцінити рівень зносу наявних нематеріальних ресурсів, а згодом приймати рішення щодо швидкості їх відтворення, а в подальшому, і ефективності їх використання.

**Ключові слова:** нематеріальні ресурси, нематеріальні активи, відтворення, моральний знос, знецінення, інтелектуальний капітал, людський капітал.

*Литвинов Александр, Анохина Екатерина*

## **МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОССОЗДАНИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ**

Статья посвящена проблематике воспроизводства нематериальных ресурсов и морального износа в частности, что является результатом научно-технического прогресса. В статье приведены результаты исследования моделей простого, расширенного и суженного воспроизводства нематериальных ресурсов, а также процесса их морального износа на предприятии. Установлены условия, при которых возможно воспроизведение нематериальных ресурсов. Обоснована необходимость осуществления предприятиями определенных мероприятий по их воспроизведению, в качестве условия обеспечения будущих положительных результатов деятельности. Также обусловлена необходимость отслеживания объема износа нематериальных ресурсов. Представленные в статье методические разработки помогут предприятию, в рамках основного процесса управления, оценить уровень износа имеющихся нематериальных ресурсов, а затем принимать решение о скорости их воспроизведения, а в дальнейшем, и эффективности их использования.

**Ключевые слова:** нематериальные ресурсы, нематериальные

активы, воссоздание, моральный износ, обесценивание, интеллектуальный капитал, человеческий капитал.

*Litvinov Oleksandr, Anokhina Yekaterina*

## **METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF REPRODUCTION OF INTANGIBLE RESOURCES**

The article deals with the problem of reproduction of intangible resources and as well as with moral deterioration which are a result of scientific and technical progress. The article presents the results of simple, extension and contraction models of reproduction of intangible resources, as well as their process of obsolescence in the enterprise. The conditions under which intangible resources can be playback were set. As a condition to providing future positive performance the necessity of implementing specific measures for enterprises of reproduction of intangible resources were grounded. Also, the need to monitor the volume of intangible resources was substantiated. Methodological developments that were presented in the article would help the company in evaluation of the level of moral deterioration of intangible resources, as well as in making decisions about the speed of reproduction, and effectiveness of use in the future.

**Keywords:** intangible resources, intangible assets, reproduction, obsolescence, depreciation, intellectual capital, human capital.

**Постановка проблеми.** Безперервне здійснення діяльності підприємства потребує постійного відтворення всіх внутрішніх складових, які забезпечують його діяльність. До початку 19 століття такими складовими були матеріально-сировинні, технічні, фінансові та трудові ресурси підприємства, але з початком промислової революції ключової ролі набули нематеріальні складові діяльності – нематеріальні ресурси підприємства (далі НМР).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Такі вітчизняні та зарубіжні науковці присвятили свої дослідження вивченню нематеріальних ресурсів і інтелектуального капіталу: Т. М. Банасько, А. Н. Козирєв, Р. Рейлі та Р. Швайс, К.-Е. Свейбі, Ю. Даум [1, с.42–350], Б. Лев [2, с.20–155], Н. Бонтіс, Т. Стюарт, Л. Едвінссон, М. Мелоун, П. Салліван, Х. Андерсен, Д. Колдуел,

Е. Хендріксен, К. Хітчинг, Ф. Бутинця, І. Бігдан, С. Голова, Г. Кірейцев та інші.

**Невирішені раніше частин загальної проблеми.** Незважаючи на велику кількість робіт, що присвячено висвітленню сутності, складу та оцінці НМР, досить невивченими залишаються питання методичного забезпечення відтворення НМР.

**Мета статті.** Метою статті є обґрунтування питань щодо втрати нематеріальними ресурсами своєї вартості, а також їх відтворення.

**Основний матеріал дослідження.** Нематеріальні ресурси, як і будь-який ресурс підприємства може змінювати свій розмір і, окрім того, має властивість зменшувати свій обсяг протягом часу. Таке зменшення обсягу можна пояснити зношенням. Знос НМР полягає у тому, що із часом за умови бездіяльності підприємства відбувається зменшення всіх складових людського та комунікаційного капіталу, ділової репутації, іміджу тощо. Зменшення складових НМР підприємства можна пояснити не тим, що вони самі по собі знижуються, а тим, що інші підприємства збільшують обсяг власних НМР, що і призводить до зменшення, «знецінення» власних внутрішніх НМР. Єдиною умовою протидії процесу зменшення обсягу НМР підприємства є постійне створення нових.

Залежність зменшення, зносу НМР від ситуації на ринку підприємства, наявність ринків із прискореним зношуванням НМР дозволяє зробити висновок про можливість застосування по відношенні до НМР такого поняття як моральний знос. Під моральним зношуванням НМР в цілому слід вважати часткову втрату НМР своєї вартості через втрату своїх споживчих властивостей у зв'язку з появою на ринку нових НМР які можуть бути більш дешевими або більш корисними для підприємств.

Відповідно до визначення морального зносу нематеріальних ресурсів (у тому числі гудвілу) він може відбуватись з двох причин. По-перше, за рахунок створення нових більш дешевих видів НМР. Як наслідок, відбувається знецінення всіх вже існуючих на ринку однотипних НМР, оскільки вартість будь-яких об'єктів встановлюється в результаті встановлення ринкової рівноваги. Такий моральний знос можна назвати за аналогією із стандартними методиками моральним зносом НМР першої форми.

По-друге, моральне зношування НМР може відбуватись за

рахунок появи нових більш продуктивних, корисних для підприємств видів НМР. В наслідок появи нових більш корисних видів НМР всі існуючі однотипні види НМР відразу стають частково або повністю застарілими, що й призводить до часткової або повної втрати ними своєї вартості. Така форма морального зношування може називатись моральним зношуванням НМР підприємства другої форми.

З метою недопущення зменшення обсягу НМР і, як наслідок, зменшення рівня результатів діяльності підприємствам необхідно відстежувати рівень морального зношування НМР підприємства. Ступень морального зносу НМР першої форми пропонуємо розраховувати за допомогою коефіцієнту ( $KIH_{M1}$ ):

$$KIH_{M1} = (BH_{\Pi} - BH_B) / BH_{\Pi} * 100\% \quad (1)$$

де  $BH_{\Pi}$  – первісна вартість об'єкту НМР;  $BH_B$  – відновна вартість об'єкту НМР.

Відновну вартість об'єкту НМР пропонуємо визначати в залежності від вартості нового об'єкту НМР та зміни корисності старого і нового об'єктів НМР за формулою:

$$BH_B = BH_H * K_c / K_H \quad (2)$$

де  $BH_H$  – первісна вартість нового (однотипного із старим) об'єкту НМР;  $K_c$  – корисність старого об'єкту НМР,  $K_H$  – корисність нового об'єкту НМР.

Перейдемо до розрахунку рівня морального зносу другої форми. Розрахунок рівня морального зносу НМР другої форми ( $KIH_{M2}$ ) пропонуємо здійснювати за формулою:

$$KIH_{M2} = (K_H - K_c) / K_H * 100\% \quad (3)$$

Саме за рахунок співвідношення корисності старого і нового об'єкту НМР можна отримати показник, який характеризує ступінь зменшення вартості НМР підприємства по відношенні до нових зразків.

Окремої уваги заслуговує питання визначення показника загального рівня морального зносу, який пропонуємо розраховувати за формулами 4–6:

$$KIH_M = (1 - BH_B / BH_{\Pi} * K_c / K_H) * 100\%, \quad (4)$$

$$KIH_M = (1 - (1 - KIH_{M1}) * (1 - KIH_{M2})) * 100\%, \quad (5)$$

$$KIH_M = (1 - KPH_{M1} * KPH_{M2}) * 100\%, \quad (6)$$

де  $KPH_{M1}$  – коефіцієнт моральної придатності першої форми;  $KPH_{M2}$  – коефіцієнт моральної придатності другої форми.

Загальний коефіцієнт морального зносу характеризує ступінь

зношеності об'єктів НМР, як під впливом зменшення вартості так і за рахунок збільшення корисності нових об'єктів НМР, які з'являються на ринку підприємства. Коефіцієнт моральної придатності першої та другої форм характеризує ступінь придатності, не зношеності об'єкту НМР підприємства окремо під впливом цін і корисності НМР. Загальний коефіцієнт придатності об'єкту НМР ( $KПН_M$ ) можна розрахувати за наступною формулою:

$$KПН_M = 100\% - KІН_M \quad (7)$$

Ще одним із завдань аналізу рівня зносу НМР підприємства є розрахунок обсягу зносу та залишкового обсягу НМР. На основі проведеного за формулами 1–7 було розроблено методику розрахунку обсягу зносу НМР ( $ІН_M$ ):

$$ІН_M = C_{\pi} * KІН_M. \quad (8)$$

Обсяг зносу НМР показує суму на яку відбулось зменшення повної первісної вартості нематеріальних активів внаслідок появи на ринку нових більш дешевих та/або корисних видів НМР. Іншими словами обсяг зносу показує суму здешевлення НМР під впливом дії морального старіння.

Залишкова вартість НМР ( $C_3$ ) свідчить про вартість НМР яка залишилась після врахування дії морального старіння і розраховується за формулою:

$$C_3 = C_{\pi} * KПН_M. \quad (9)$$

Окремого розгляду потребує процес відтворення неконтрольованої частини НМР, а саме гудвілу. В залежності від походження гудвіл на підприємстві може бути двох видів: внутрішній та придбаний. Внутрішній гудвіл – це гудвіл створений на самому підприємстві і є результатом наполегливої праці колективу персоналу підприємства. Придбаний гудвіл – це гудвіл який був отриманий підприємством разом із придбанням іншого підприємства. Відповідно будь-який внутрішній гудвіл може стати придбаним в разі продажу підприємства. Після продажу підприємства внутрішній гудвіл перестає існувати перетворюючись на придбаний оскільки змінюється суб'єкт до якого відноситься даний гудвіл. Підприємство у якого був присутній внутрішній гудвіл після продажу де-факто змінилось, навіть якщо де-юре була залишена його стара назва та персонал. Відповідно і гудвіл змінився, він перестав бути внутрішньо створеним, а перейшов до нових власників разом із самим підприємством і став відповідно придбаним гудвілом.

Різниця між внутрішнім і придбаним гудвілами полягає не тільки у походженні, але й в тому що внутрішній гудвіл виник як результат роботи колективу підприємства, починаючи від керівника і закінчуючи виконавцями. Як наслідок, внутрішній гудвіл може відтворюватись у процесі діяльності підприємства. Придбаний гудвіл є іншородним по відношенню до підприємства, тому апріорі придбаний гудвіл не може відтворюватись у новому середовищі, що призводить до його втрати із часом. Але при цьому існує можливість створення на базі придбаного гудвілу нового внутрішнього гудвілу, який і повинен з часом прийти на заміну зникаючому придбаному гудвілу.

Процес створення нового гудвілу із паралельним зникненням, втратою старого гудвілу (власного або придбаного) пропонуємо називати процесом відтворення або оновлення гудвілу підприємства. Під відтворенням розуміють відновлення соціально-економічних процесів. В економічній науці під процесом відтворення розуміється процес суспільного виробництва, що розглядається в постійному зв'язку і безперервному потоці свого відновлення, в той же час є процесом відтворення [3, с.565]. На рівні підприємства відтворенню підлягають всі складові діяльності в тому числі ресурсні. Оскільки без відтворення кожної із ресурсних складових неможливе відтворення самих споживчих вартостей, тобто продукції. Таким чином, під відтворенням НМР пропонуємо розуміти безперервний процес їх відновлення. Після початку функціонування підприємства починається процес відтворення НМР взагалі та внутрішнього гудвілу окремо.

Процес відтворення НМР на підприємстві можливий за рахунок двох варіантів дій підприємства: відновлення зношених НМР власними силами підприємства, а також за рахунок придбання НМР у інших підприємств. Процес відтворення НМР може бути простим, розширеним або звуженим.

Простим відтворенням НМР є процес їх відновлення у незмінних обсягах. Просте відтворення НМР дозволяє забезпечувати діяльність підприємства у незмінних масштабах. Пропонуємо наступну модель простого відтворення НМР на підприємстві, яка

спирається на незмінному рівні зносу та відновлення НМР:

$$IH_{m1} = BH_1 + PH_1 \quad (10)$$

де  $IH_{m1}$  – обсяг морального зносу НМР у плановому періоді;

$BH_1$  – обсяг відновлених на підприємстві НМР у плановому періоді;  $PH_1$  – обсяг придбаних підприємством у плановому році НМР.

Просте відтворення НМР можливо в разі коли моральний знос НМР дорівнює сумі відновлених на підприємстві та придбаних за межами підприємства НМР. Якщо підприємство хоче покращити результати своєї діяльності воно має розглядати варіанти пошуку додаткових ресурсів за рахунок яких можливо це здійснити. В разі коли підприємству вдається збільшити обсяг НМР можна говорити про розширене відтворення НМР модель якого базується на логічній послідовності наведених за допомогою формули 10 та наведена у формулі 11:

$$IH_{m1} < BH_1 + PH_1 \quad (11)$$

Під розширеним відтворенням нематеріальних активів розуміємо процес відновлення НМР у зростаючих обсягах. Розширене відтворення НМР може бути забезпечено в разі коли розмір морального зносу НМР є меншим за обсяг відтворених підприємством або придбаних у інших підприємств НМР.

Також існує можливість відтворення у звужених масштабах. Таке відтворення характеризується випереджаючим моральним зносом НМР у порівнянні із обсягами відновлених та придбаних НМР. Модель звуженого відтворення НМР представлено за допомогою формули 12:

$$IH_{m1} > BH_1 + PH_1 \quad (12)$$

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Аналіз моделей простого, розширеного та звуженого відтворення НМР, а також процесу їх морального зносу на підприємстві дозволяє зробити висновок про те, що просте і розширене відтворення НМР на підприємстві можливо лише в разі їх відновлення в середині підприємства або придбання за його межами. Такий висновок пов'язаний із тим, що моральний знос НМР є результатом науково-технічного прогресу та існує об'єктивно незважаючи на діяльність або бездіяльність підприємства. Тобто знос НМР у кожному році є позитивною величиною і не може дорівнювати нулю. В той час як

відновлення або придбання НМР може дорівнювати нулю.

Таким чином, тільки здійснення підприємствами діяльності по відтворенню НМР може забезпечити його майбутні позитивні



загальні результати діяльності. По-друге, необхідно відстежувати обсяг зносу НМР з метою планування обсягу їх відтворення, в залежності від цілей підприємства, у простому або розширеному масштабах. Втретє, залежно від необхідного обсягу відтворення НМР підприємству необхідно вирішити чи достатньо йому відновлених власними силами НМР, або підприємству необхідно вдаватися до пошуку НМР на стороні. Всі ці рішення в поєднанні із оцінкою рівня ефективності використання НМР повинні бути основою процесу управління НМР на підприємстві.

### *Література*

1. Daum J. H. Intangible Assets and Value Creation / Juergen H. Daum. – England: John Wiley & Sons Ltd, 2003. – 421 p.
2. Baruch L. Intangibles: management, measurement, and reporting / Baruch Lev. – Washington, D.C., 2001. – 201 p.
3. Маркс К. Капітал: Т. 1 / К. Маркс. – К.: Держполитиздат, 1954. – С. 565.

1. Marks K. Kapital: T. 1 / K. Marks. – K.: Derzhpolitizdat, 1954. – S. 565.

*Рецензент: Янковий О.Г., д.е.н, професор зав. каф. економіки підприємства Одеського національного економічного університету.*

*19.12.2014*

УДК 334.012.42:658.1

*Місько Ганна*

## **КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті проаналізовано вплив корпоративної соціальної відповідальності на підвищення конкурентоспроможності підприємства,